

Jyväskylän yliopiston kirjasto 90 vuotta 1.10.2002

Jyväskylän yliopiston kirjaston varhaiset kokoelmat ja antikvariaatti Minerva

Kun puhutaan tai kirjoitetaan Jyväskylän yliopiston kirjaston alkuvaiheista nousee aina esiin kirjaston kaikkien aikojen suurin kirjahankinta, vuonna 1914 ostettu antikvariaatti Minervan konkurssipesän varasto, yhdeksän junavaunullista kirjallisuutta viideltä eri vuosisadalta.

Samoihin aikoihin kun Jyväskylän yliopiston kirjaston edeltäjä **Jyväskylän tieteellinen kirjasto** vuonna 1912 perustettiin oli tämän Suomen ensimmäisen tieteellisen antikvariaatin, helsinkiläisen **Minervan** historia jo päätymässä.

Jyväskylässä oli syntynyt kunnianhimoinen ajatus saada kaupunkiin kansalliskirjaston fennica-kokoelman rinnakkaiskokoelma varmistamaan kotimaisen kirjallisuutemme säilyminen tuleville sukupolville. On vaikea kuvitella miten se nykyisessä laajuudessaan olisi ollut mahdollista ilman Minervaa.

Antikvariaatti Minervan osuuden tutkimisen tekee ajankohtaiseksi toisaalta kirjastomme 90-vuotispäivä ja toisaalta Minervan arkisto, joka löytyi kun kirjaston luettelomatonta aineistoa syksyllä 2001 siirrettiin maakunta-arkistosta vuokrattuihin tiloihin. Tästä aiemmin tutkimatomasta arkistoaineistosta selviää kuinka kulttuurihistoriallisesti mielenkiintoinen tämä Minervasta Jyväskylään saatu kokoelma taustoiltaan oli.

Theodor Schwindt ja Minerva

1880-luvun lopulla ei Suomessa toiminut yhtään varsinaista antikvaarista kirjakauppaa. Sellaisen perustamisesta Helsinkiin haaveili useampikin henkilö, mutta ylioppilaskunnan silloinen puheenjohtaja **Theodor Schwindt**, kansatieteilijä ja arkeologi oli ainoa, jonka lähtökohta ei ollut kaupallinen vaan sivistyksellinen. Innokkaana kansallisuusaatteen ja suomalaisuuden kannattajana hän halusi varmistaa nuorille ylioppilaille mahdollisuuden hankkia edullisesti oma kirjasto, mitä hän piti kansallisen sivistyneistön muodostumisen kannalta tärkeänä. Schwindt pyrki saamaan vanhan kirjallisuuden oston ja myynnin opiskelevien omiin käsiin ja samalla herättämään heissä bibliografista harrastusta.

”Laitoksen pitäisi nimittäin mielestäni asiantuntijana, toiselta puolen kohtuullista maksua vastaan ostaa kirjoja, kun semmoisia on tarjona, joten jo koottujen kirjojen ja kirjastojen arvo ei voisi joutua mitättömiin poljettavaksi, toiselta puolen pitäisi laitoksen taas koettaa pitää kaukaksi kaikenlaatuista kirjallisuutta asian haarojen mukaan vakaviin ja kohtuullisiin hintoihin ja olisi laitoksen välttämättä julkaistava luetteloja kaikenlaatuisesta kirjallisuudesta, jotta yleisö saisi tietää, mitä on saatavana ...”, ”...mielestäni sekä kirjojen ostajille että myöjille, kirjojen ystäville ja kirjaston omistajille saattaa olla suuri hyöty antikvaarilaitoksesta, jonka toiminta olisi niin sanoakseni tieteellisesti järjestetty ...” Schwindtille antikvariaatti oli vain yksi joskin hyvin rakas harrastus monien muiden joukossa.

Petter Theodor Schwindt syntyi Räisälän kirkkoherran poikana Käkisalmen kihlakunnassa 13.10.1851. Henkilönä hänen kerrotaan olleen ”sympaattinen, vaatimaton, ja mutkaton ihminen, ei välittänyt muodollisuuksista, hän oli vakaa, kohtelias, aina valmis auttamaan”.

Aloittaessaan opintonsa yliopistossa vuonna 1869 Schwindt suunnitteli insinöörin ja mekaanikon uraa, mutta vuonna 1877, toimittuaan vuosikautia aktiivisesti ylioppilaskunnassa hän ennakoivasti hahmottaa monipuolista uraansa: ”Syntyneekö minusta opettaja, vai historioitsija, vai kansantutkija, vai luonnontutkija, taikka tiedemies eli joku asioitsija taikka ei mitään, se on vielä hämärässä, pääasia on, että syntyy mies, josta on hyötyä.”

Theodor Schwindt väitteli tohtoriksi vuonna 1892. Hänet tunnetaan ennen kaikkea kansatieteellisen arkeologian uranuurtajana. Tämän ”Suomen kansatieteen isäksi” nimetyn tutkijan julkaisutuotanto ulottuu vuodesta 1876 vuoteen 1922. Useat hänen kirjoittamistaan kirjoista ovat säilyttäneet arvonsa ja ovat tänä päivänä bibliofiilien tavoitelluimpia harvinaisuuksia.

Paitsi Suomen kansatieteen isäksi häntä on nimitetty myös ”Karjalan kruunaamattomaksi kuninkaaksi” lähinnä ansioistaan kotiseututyön alkuunpanijana Suomessa. On vaikea mainita viime vuosisadan vaihteen isänmaallisaatteellisista yhdistyksistä ja hankkeista yhtäkään, johon Theodor Schwindt ei olisi osallistunut. Vuosina 1894-1905 hän toimi valtiopäivämiehenä. Hän kuului myös vuonna 1901 perustettuun sortovuosien ajan kuuluisimpaan vastarintajärjestöön Kagaaliin, ”Mitä lienen ollutkaan, ennen kaikkea olen ollut, olen ja tulen olemaan ka-gaali”.

Hänen päätoimensa oli Kansallismuseossa, jonka intendenttinä hän sekä kartutti että luetteloi museon kansatieteellisiä kokoelmia.

Suomen ylioppilaskunnan antikvaari- ja kirjahuutokauppalaitos 1892-1896

Schwindtin ollessa yo-kunnan puheenjohtajana perusti ylioppilaskunta hänen aloitteestaan vuonna 1892 antikvaarisen kirjakaupan, jonka nimeksi tuli **Suomen ylioppilaskunnan antikvaari- ja kirjahuutokauppalaitos**.

Liikkeen ensimmäinen toimipaikka oli Vanhan ylioppilastalon piharakennuksessa Orkuksessa. Toiminnan periaatteena oli, että ylioppilaat toivat vanhoja kirjojaan myytäviksi omaan laskuunsa ja saivat rahat, kun kirjat oli myyty joko liikkeessä tai huutokaupalla. Antikvariaatti sai pienen provision.

Heti alussa kävi ilmi, että tämä liikeajatus takkuili pahasti. Ensimmäiset esimiehet, jotka viihdyivät tehtävässä kumpikin vain vuoden verran epäonnistuivat. Tarkastuksissa jouduttiin avaimien puuttuessa murtautumaan kirjakaappeihin eikä tilinpidosta ollut tietoaakaan Ylioppilaskunta päätti jo loppuvuodesta 1893 lopettaa koko toiminnan.

Theodor Schwindt oli kuitenkin edelleen vakuuttunut alkuperäisen ideansa toimivuudesta. Kirjelmäluonnoksessaan ylioppilaskunnalle hän toteaa, ”Mig tycktes dock, att iden eller inrättningens ändamål vore alltför godt för att lemnas att dö bort. ... . Wisseligen hade de försök som gjorts utfallit mindre tillfredsställande, men då jag antog, att detta kunde bero af brist på företagsamhet och intresse hos funktionärarna, ville jag försöka hvad med ett varmt intresse kunde göras.”

Minerva O. y.

Schwindt tarjoutui ottamaan Antikvariaatin pidon vastuulleen ja toiminta alkoi uudelleen vuonna 1894. Schwindt omisti pian suurimman osan varastosta, mutta menestyksestä ei voinut puhua vielääkään.

Huutokauppatoiminta ei ollut kannattavaa missään vaiheessa. Pahimmillaan asiakkaita ilmes-tyi paikalle vain kolme ja säilyneistä luetteloista käy ilmi miten vähän kirjoista maksettiin.

Tässä tilanteessa katsottiin järkeväksi irrottaa koko kirjakauppa ylioppilaskunnasta ja perustaa Schwindtin ehdottama osakeyhtiö. Varmistaakseen yrityksensä onnistumisen Schwindt oli käyttäen laajoja henkilösuhteitaan tehnyt alustavan kartoituksen mahdollisista osakkaista ja varmistunut samalla, että tarpeeksi korkeatasoista kirjallisuutta tullaan saamaan myyntiin. Kirjelmässä ylioppilaskunnalle hän toteaa ”Sedan jag genom talrika besök hos universitetslärarene öfvertygat mig om, att inrättningen ej komme att lida brist på böcker ...” ja myöhem-

min mainoslehdessä ”Että se voi kaupaksi tarjota jok’ainoan pienimmänkin julkaisun, joka on Helsingin yliopistossa joko väitöskirjana puolustettu tai juhlatilaisuutta varten painettu, on näin ollen luonnollista. Suomalaiselle akateemiselle syntyperälleen uskollisena pitää se edelleen päämääränään tieteellisten tarpeiden tyydyttämisen, kotimaisen vanhemman, tavallisista kirjakaupoista jo poistuneen, näistä etupäässä Suomea, sen yhteiskuntaa, muinaisuutta, kieliä, kirkkoa, luontoa y. m. koskevan kirjallisuuden edelleen kauppaan hankkimisen.”

Uudelle yhtiölle annettiin nimeksi Minerva O.y. Varsinainen perustava kokous oli 24.11.1896 ja toimitusjohtajaksi valittiin itseoikeutetusti Theodor Schwindt.

Kun tarkastelee osakasluetteloa voi todeta, että ylioppilaskunnan antikvariaatista oli tullut eräänlainen yliopiston antikvariaatti. Schwindtin haave osakeyhtiöstä ”... , jonka toivon syntyvän etupäässä yliopiston jäsenien keskuudessa ...” toteutui hyvin. . Vuonna 1897 Schwindt kirjoittaa ”Tämä osakeyhtiö, jonka osakkaat enimmäkseen ovat tiedemiehiä, (etupäässä yliopiston opettajia) jatkaa Ylioppilaskunnan antikvaarilaitoksen kauppaa.” Osakkaista 47 oli Helsingin yliopiston professoreita, dosentteja tai yliopiston virkamiehiä. Lisäksi mukana oli 14 muuta tohtoria ja professoria ja runsas joukko senaatista. Loput osakkaat olivat korkeita virkamiehiä valtiohallinnon eri alueilta sekä rovasteja, apteekkareja ja suurliikemiehiä. Myös tuleva presidentti P. E. Svinhufvud ja useita muita Kagaalin jäseniä oli osakkaina. Tunnettuja nimiä olivat esim. Eliel Aspelin, P. Cajander, J.R. Danielson, Otto Donner, Jaakko Forsman, A. H. Genetz, K. Göös, Kaarle Krohn, E. R. Neovius E. G. ja J. A. Palmen, W. Pipping, August Ramsay, E. N. Setälä, Werner Söderström, Valfrid Vasenius, E. Westermarck, R. A. Wrede ja M. Äyräpää.

Merkittävää on, että monet osakkaista myös luovuttivat arvokasta kirjallisuutta kokoelmistaan kuten säilyneet myyntiin tuotujen kirjojen luettelot osoittavat. Näistä lähes neljästäkymmenestä luettelosta laajimmat ovat kuitenkin Edvard Dunckerin ja Gustaf Hobinin kirjakokoelmat.

Edward Duncker (1835-1894) oli kuuluisa valtiopäivämies ja tunnettu edistyksellisenä ja taitavana maanviljelijänä. Perintötilallaan Artjärven Kinttulassa hänen harrastuksiinsa kuului mm. hevoskasvatus. Edvard Dunckerin isoisä oli Vänrikki Stoolin tarinoiden Heinäkuun viides päivä -runon legendaarinen ja palvottu sankari Joachim Zachris Duncker.

”Mik’ urhoisuus, mi kestävyys,
mik’ into, mikä ylevyys
ja vakuus vaiheissansa
sill’ olikaan, jot’ ihannoit
ja jolle sankarnimen soi
näät miehet, tämä kansa
ja kuoltuakin jumaloi!”

”Mut kysy, jos sa milloinkaan
urhoisan vanhan sotilaan
ajalta tapaat tältä:
oliko miestä kuitenkin,
jok’ olis kaikist’ urhoisin?
saat vakaan vastuun hältä:
niin, herra, tunsin Dunckerin.”

Edvard Dunckerin isoäiti, Suomen sodan sankarin lähes 50 vuotta miehensä kuoleman jälkeen elänyt leski Maria Charlotta Duncker kuoli runon ”Den 5:te juli” runoilijan itsensä lukemana 11. syyskuuta 1855 Kinttulassa. Samassa tilaisuudessa Runeberg lahjoitti leskelle runon käsikirjoituksen. Tässä tärkeässä perhejuhlassa oli mukana epäilemättä myös Edward Duncker, joka tällöin oli 20-vuotias nuorukainen.

Nuorin veli Elis Gabriel Duncker oli tällöin vasta 11-vuotias. Hänestä tuli Suomen ensimmäinen kansainvälistä kuuluisuutta saavuttanut oopperalaulaja. Tämä perheensä kuopus luopui juristin urastaan opiskellakseen oopperalaulua Pietarissa ja Milanossa. Suomalaiseen oopperaan hän tuli vuonna 1874. Elis Gabriel Duncker kuoli äkillisesti vain 32-vuotiaana. Hänen jäämistöään voisivat olla kirjaluetelton 250 lähinnä ulkomaista nuottijulkaisua sekä yli kuumenkymmenen oopperan libretot.

Näiden ja monien Vänrikki Stoolin tarinoiden eri laitosten lisäksi Edward Dunckerin kuolinpesän 1600 nimekettä sisältävässä kirjaluettelossa on mm. 200 nidettä 1800-luvun oppikirjoja, 250 nidettä kaunokirjallisuutta eri kielillä, klassista kirjallisuutta, valtiopäiväjulkaisuja sekä runsaasti maanviljelyskirjallisuutta.

Kirjaluetteloista laajin on kauniisti käsin vihertävälle paperille laadittu luettelo Gustaf Hobinin, vuonna 1871 Helsingissä kuolleen satamamestarin jälkeenjääneestä kirjakokoelmasta, josta on julkaistu myös painettu luettelo vuonna 1872, Förteckning öfver aflidne Hammästarens i Helsingfors Gustaf Hobins efterlemnade boksamling. Painetussa luettelossa on 4810 numeroitua nimekettä ja käsinkirjoitettu luettelo sisältää 150 tiukkaan kirjoitettua foliosivua. Painetussa luettelossa ovat edustettuina lähes kaikki silloiset tieteenalat, laajimmin historia ja arkeologia noin 1000 nimekkeellä. Huomio kiintyy erityisesti mittavaan kokoelmaan Turun, Upsalan ja Lundin yliopistojen väitöskirjoja ja muita akateemisia julkaisuja 1600-1800-luvuilta.

Gustaf Hobin oli vanhaa sotilassukua kuten Edvard Dunckerin ja sattumoisin hänen isänsä veli kapteeni Jakob Wilhelm Hobin kaatui J.Z. Dunckerin ase- ja kohtalotoverina samassa taistelussa heinäkuun 5. päivänä 1809. Gustaf Hobin kirjoittautui Helsingin yliopistoon, mutta ei suorittanut loppututkintoa vaan lähti vuonna 1835 sotilasalalle. Vuonna 1839 hänestä tuli Suomen Talousseuran notaari. Talousseura oli perustettu jo vuonna 1797 ja sen tarkoituksena oli ”varsinkin elähdyttää rahvasta suurempaan toimeen ja ahkeruuteen”. Vuonna 1862 Hobin siirtyi Helsingin kaupungin satamamestariksi. Naimattomana miehenä hänellä oli aikaa ja varoja kerätä itselleen tämä mittava kirja- ja asiakirjakokoelma, joka sitten ehkä perillisten puuttuessa ajautui Minervaan.

Hobinin nuorempi veli Christian Hobin osti vuonna 1847 Jyväskylän apteekin, mutta siirtyi sittemmin puutavara-alalle. Suomen puuteollisuuden historia tuntee hänet ”salaperäisenä näkijänä” ja ennakoivana ideoijana. Hänen höyrysaahaa koskevia papereitaan sisältyy Hobinin kokoelmaan. Hän ylläpiti myös omaa sairaalaa Jyväskylässä.

Painettuina julkaistuista myyntiluetteloista näkyy, että Schwindtin toive mahdollisimman monipuolisesta myytävien kirjojen kokoelmasta toteutui. Luetteloista näkyy Schwindtin oma kiinnostus kansallisiin tieteisiin. Niiden kirjallisuus on hinnoiteltu muita korkeammalle. Hintojen perusteella voi myös päätellä kirjojen arvostuksen poikenneen nykyisestä sillä inkunabelit (ennen vuotta 1501 painetut kirjat), joita myös esiintyy luetteloissa eivät pystyneet kilpailemaan esimerkiksi sanakirjojen kanssa. Vuosisadan vaihteessa Minervan kirjavarasto käsitti 300 000 nidettä.

Vaikka antikvariaatti oli Schwindtille lähinnä harrastus hän ei säästänyt aikaansa eikä vaivojaan luodessaan ulkomaisia ja kotimaisia suhteita ja verkostoja kirjallisuuden hankkimiseksi. Yhtä tärkeää hänelle oli, että tieto myytävänä olevista kirjoista levisi eri puolille maata. Asiamieskirjeessä vuodelta 1897 Schwindt toteaa ”Osakeyhtiön hallitus on päättänyt koettaa hankkia yhtiölle asiamiehiä, jos mahdollista, kaikissa maamme kaupungeissa.”

Ilman Theodor Schwindtin työpanosta taustoiltaan näin akateemista ja kulttuurihistoriallisesti mielenkiintoista antikvariaattia tuskin olisi syntynyt Suomeen. Toisaalta juuri Schwindtin vähäisistä kaupallisista ambatioista johtuen Minervalla alusta lähtien oli heikko taloudellinen pohja.

Toukokuun 28. vuonna 1902 Schwindt terveydellisistä ja muista henkilökohtaisista syistä, mutta ehkä myös vuonna 1899 epäonnistuneen osakepääoman korotusyriyksen vuoksi luopui toimitusjohtajan tehtävistä. Hän jatkoi kuitenkin liikkeen taustatukena ja aatteellisena johtajana, olihan hän edelleen merkittävin osakkeenomistaja. Tämä suuri suomalaisuusmies kuoli vain 66 vuotiaana juuri itsenäisyytemme kynnyksellä 27.10.1917.

Yrjö Weilin

Työn jatkajaksi Schwindtin luovuttua valittiin **Yrjö Weilin**, siihen saakka paremmin runoilijanimellä tunnettu Yrjö Veijola. Antikvariaatti ei kuitenkaan ollut tämän monitoimimiehen huomion keskipisteessä, mutta liike oli edelleen varsin huomattava suomalaiseksi antikvariaatiksi. Weilinin yhtiökumppanina toimi Jyväskylän seminaarin entinen lehtori vuonna 1882 Helsinkiin siirtynyt K. Göös, joka oli myös yksi Minervan alkuperäisistä osakkaista.

Vaikka Weilin oli nimenomaan liikemies sortui hän samaan kuin tuhannet optimistit tuona aikana. Weilinin yrityksiä laajennettiin lainarahojen turvin, ne takasivat toinen toisiaan ja olivat toinen toisilleen velkaa. Rahat loppuivat ja kun yksi yrityksistä teki konkurssin seurasivat muut perässä. Minervan pankkivelka KOP:lle oli 74 000 mk ja sen joutuivat maksamaan taakajina olleet yliopiston professorit.

Minervan akateemisille osakkaille konkurssi tiesi takaussitoumusten lisäksi koko osakepääoman menetystä. Antikvariaatille ei löytynyt ostajaa helposti. Konkurssipesän lukuun jatkettiin toimintaa entisissä tiloissa vielä vuoteen 1914, jolloin jäljelle jäänyt varasto myytiin Jyväskylän tieteelliselle kirjastolle 5000 markalla. Mukana seurasivat Minervan kirjahyllyt ja kirjalaatikat.

Minervan kirjakokoelman päättyminen Jyväskylään

Miksi sitten pienestä sisämaan kaupungista löytyi Minervan ostaja. Seminaari oli toiminut vuodesta 1863 lähtien ja sillä oli oma kirjasto. Mutta Wolmar Schildt oli jo vuodesta 1860 lähtien tehnyt työtä suomalaisen yliopiston saamiseksi kaupunkiin. Schildtin kuoltua ja sortokauden alettua yliopistoajatus jäi taustalle.

Sortovuosien melskeessä Helsingin yliopiston kirjaston rinnalle haluttiin perustaa toinen kansalliskirjasto sisämaahan turvaamaan fennica-kirjallisuuden säilyminen. Jyväskylässä on jo tällöin varmasti tunnettu Theodor Schwindtin idea perustaa fennica-kokoelmia suurempien kaupunkien kaupunginkirjastoihin.

Tähän aikaan yliopistoajatus oli taas elvytetty Jyväskylän kasvatusopillisen yhdistyksen toimesta ja Jyväskylää pidettiin vahvimmin esillä uutena yliopistokaupunkina. Eduskunta-aloitteessa vuonna 1910 ehdotettiin paitsi uuden kansalliskirjaston, myös maakunta-arkiston sijoittamista kaupunkiin. Aloite ei mennyt läpi, mutta yksityiset ponnistelut sekä yliopiston että kirjaston saamiseksi jatkuivat. Lehtori **Martti Airila** ehdotti Jyväskylän kasvatusopillisessa yhdistyksessä 24.1. 1911, että ryhdyttäisiin keräämään täydellistä Fennica-kokoelmaa nimenomaan tulevaa yliopistoa varten. Näihin aikoihin myös akatemian jäsenet vierailivat Jyväskylässä 7.-8.5.1911 pitämässä ”keskustelukokousta kesäsemesterin vakiinnuttamiseksi” ja kirjaston perustamiseksi. Kutsuttujen joukossa olivat Kustavi Grotenfelt, E.N. Setälä, Kaarle Krohn ja E.G. Palmén, jotka kaikki olivat Minervan perustajajäseniä ja saattoivat siten osaltaan välittää Schwindtin ideoita Keski-Suomeen.

Jyväskylän tieteellinen kirjasto perustettiin 1.10.1912 ja sen tärkeimmäksi tavoitteeksi tuli fennica-kirjallisuuden kokoamisen lisäksi varmistaa yliopiston tulo Jyväskylään.

Nelisenkymmentä vuotta Ruusunen unta nukkunut, uuden kirjaston synnyn myötä lakkauttamiseensa päätyneet SKS:n Jyväskylän haaraosasto luovutti sekä kirjastonsa että huomattavat varansa tälle aluksi nimeään hakeneelle kirjastolle. Puhuttiin kansalliskirjastosta, maakuntakirjastosta ja Kilpisen kirjastosta. Nimeksi tuli kuitenkin Jyväskylän tieteellinen kirjasto ja ensimmäisenä sivutoimisena kirjastonhoitajana toimi lehtori Martti Airila.

Kirjoja oli saatu ja kerätty jo ennen varsinaisen kirjaston perustamista. Vuonna 1911 olivat seminaarin ja lyseon oppilaat keränneet lähinnä kotimaista vanhempaa hengellistä kirjallisuutta.

Vuonna 1912 saatiin SKS:n haaraosaston kirjakokoelma joka oli ollut Schildtin hallussa ja sijoitettu hänen kuolemansa jälkeen lyseon vintille ja vuonna 1913 runoilija Paavo Cajanderin kirjasto. Nämä molemmat kokoelmat varustettiin arkkitehti Salervon suunnittelemissa henkilöiden exlibriksillä. Airilan mukaan Schildtin kirjasto siirrettiin Tieteellisen kirjaston tiloihin vuonna 1925, mutta kaikesta päätellen jotkut kirjoista olivat ajautuneet Lyseon omiin kokoelmiin. Esim. Schildtin exlibriksellä varustettu inkunaabeli on Lyseon kirjastossa edelleen.

Tähän tilanteeseen voimme sitten kuvitella Minervan yhdeksän junavaunullista sisältävän konkurssipesän ostamisen ja aineiston saapumisen Jyväskylään vuonna 1914. Kauppahinta 5000 mk oli kirjaston silloisiin varoihin nähden huomattava. Lisäksi tulivat vielä pakkaus- ja rahtikulut, joista turhaan anottiin senaatilta vapautusta. Viime hetkellä yritettiin vielä ”telefonimääräyksellä” muuttaa kallis junakuljetus Lahdesta lähtien proomukuljetukseksi ja saada kirjat seilaamaan pitkin Päijännettä Jyväskylään. Ylimääräinen lastaus ja avoimien kirjalaatikoiden vaihtaminen sopivampiin olisi kuitenkin nostanut kustannuksia, varsinkin kun osa junavaunuista 30.5.1914 oli jo matkalla.

Vaikka Minervan varastoa myytiin konkurssipesän laskuun parin vuoden ajan, sen Jyväskylään siirtynyt varasto, runsaat 200 000 nidettä, sisälsi tärkeää suomalaista ja arvokasta ulkomaista kirjallisuutta. Samaan aikaan oli seminaarin kirjaston kirjamäärä noussut vasta kahdeentoistatuhanteen. Vapaakappaleoikeuden tieteellinen kirjasto sai vasta viisi vuotta myöhemmin vuonna 1919.

Kirjojen ensimmäinen säilytyspaikka oli kunnallistalo, kuten Toivo Laukkaselle maksetusta kuljetuspalkasta säilynyt kuittikin osoittaa.

Fennica-kirjallisuus, jonka kokoaminen oli kirjaston päätavoitteena, valikoitiin aineistosta välittömästi ja se muodostaa edelleen ennen vapaakappaleoikeutta syntyneen fennica-kokoelman vanhimman perustan. Lajittelun yhteydessä luotiin fennica-kokoelman luokitusjärjestelmä Helsingin ”Ylioppilaskirjaston” mallin pohjalta ja se on vanhimman aineiston osalta edelleen käytössä. Kotimaisen kirjallisuuden varhaiskokoelmia on vain Helsingin, Turun ja Jyväskylän yliopistojen kirjastoissa.

Lajitteluyön suoritti tohtori Airilan lanko, runoilija Juhani Siljo, joka 6.10.1916 allekirjoittamassaan selonteossa kertoo lajitelleensa aineiston ”Fennica-osastoon, varmasti säilytettävään ulkomaalaiseen, arvoltaan epäilyttävään ulkomaalaiseen kirjallisuuteen, arvokkaampiin liikkappaleisiin ja hylkytavaraan. ... Joukossa on ... kirjallista lentohiekkää, mutta onpa monumentaalisiakin julkaisuja. Suurin opus on ... Loci theologici ... jossa on kaksi painavaa siannahkakantista nidettä, yht. 6400 sivua. ... Vanhin kirja, Grammatici illustres, täyttää 400 vuotta t.v.(1916) ... lukemattomien postillain ohella mahtavia teologisia järjestelmiä sekä kansantalous- ja tilastotiede. Samaten on roomalais-kreikkalaista kirjallisuutta erittäin runsaasti.” Myös kesäyliopisto hyötyi, ”...yliopistomiehet, jotka tarkastelivat omien alojensa kirjallisuutta pitivät kirjastoa omilta kohdiltaan jo hyvin huomattavana” kertoo Siljo.

Kuvaus Siljon työpäivästä on säilynyt Ain’Elisabet Pennasen romaanissa Kaksi raukkaa:

”Laisan senkertaisesta kirjastotalonmatkasta ei tullut raikas. Sydänala valvotusta yöstä hiukan turvoksissa hän verkalleen joutui punatiilisen kirjastotalon eteen. ... Elias (Juhani Siljo) siirteli koko ajan kirjoja, pärekopasta lattialla keskilattian poikki seisoville kirjalaudakoille. Laudakon välisen käytävän päästä häämöitti avonaisen ikkunan läpi seminaaripuiston isoja koivunrunkoja, hienosti vihertäviä latvoja.”

Näin suuri kirjämäärä vaati tilaa ja Jyväskylän tieteellisen kirjaston ensimmäinen oma rakennus, Jyväskylän kaupungin valtiolta vaihtokaupassa saama entinen viljamakasiini, nykyinen rehtoraatti oli kirjaston käytössä marraskuusta 1915 lähtien. Valtion luovutusehtoihin kuului, että jos viiden vuoden aikana tarvitaan viljansäilytyspaikkaa kaupunki on velvollinen sellaisen luovuttamaan. Niinpä kirjat eräässä vaiheessa joutuivat siirtymään alakerran varastosta viljasäkkien tieltä vintille.

Kirjastotalo vihittiin toukokuussa 1916 ja Juhani Siljo kirjoitti vihkiäisiin juhlarunon Maailmankirja.

Läheskään kaikkea Minervan aineistoa ei ole vielä liitetty luetteloituna kokoelmiin ja koska luetteloimaton aineisto ei sisälly tilastoihin eivät varsinkaan alkuvuosikymmenien tiedot kokoelmien koosta anna oikeaa kuvaa niiden todellisesta laajuudesta. Kaikki 1600-1800-lukujen väitöskirjat ja muu yliopistojen virallinen aineisto on luetteloimatta samoin kuin tuhannet uskonnolliset teokset 1700-luvulta alkaen. Tarkemmin luetteloimatta ja tutkimatta on myös arvokas ulkomaisten karttojen ja kartastojen kokoelma, jossa vanhimmat kartat ovat 1500-luvulta.

Minervasta Jyväskylään tuli myös runsaasti asiakirja- ja arkistoaineistoa. Oppihistorian kannalta mielenkiintoisia ovat teologian opiskelijoiden opinnäytteinään tekemät saarnojen suomennokset 1850-luvulta sekä eri tieteenalojen luennot ja luentomuistiinpanot 1830-luvulta lähtien. Mukana on myös runsaasti oikeusasiasiakirjoja 1800-luvulta. Kaikkia näitä aineistoja säilytetään maakunta-arkiston kokoelmissa.

Kun miettii Siljon urakkaa Minervan aineiston parissa ja muistelee samalla hänen Maailmankirja-runoaan, runon arvo nousee entisestään. Siljo tekemässä pitkiä päiviä samojen kirjojen ääressä, joita Theodor Schwindt vaivojaan säästämättä oli jopa itse käynyt keräilemässä kollegoiltaan ympäri Helsinkiä, iltakaudet käsin luetteloanut ja hinnoitellut, huutokaupannut ja vielä markkinoinut ympäri maan.

Siljon käsien kautta kulki suuri määrä, arvokasta ja vähemmän arvokasta, vanhaa ja uudemmaa, suurta ja pientä, tuttua ja outoa niin uusilla kuin vanhoilla kielillä julkaistua ja kaikkia silloisia tieteitä edustavaa kirjallisuutta. Kaiken tämän voi kuvitella runon taustalle samoin kuin Jyväsjärven laivat ja kampuksen edelleen niin kauniin puiston. Runon voi nähdä myös kunnianosoituksena Theodor Schwindtille, jonka työn jatkaja Siljo ehkä tietämättään oli. Runo on hieno kunnianosoitus kaikkien aikojen kirjoille ja painetun sanan ”puheelle” läpi vuosisatojen. Mutta sen voi myös nähdä kunnianosoituksena kaikille niille, jotka ovat keränneet ja säilyttäneet nämä ”paperikirjat”.

Anneli Riihimäki

Kirjastonhoitaja

Jyväskylän yliopiston kirjasto